

الرمادي النبات وأقراصه الزهرية، ويسبب البياض الزغبي الذبول والموت السريع، ويسبب تقزيم النبات، ومن الآفات الأخرى الخلد والدودة البيضاء والدودة الخضراء والبزاق والعصافير والطيور وغيرها.

حامد كيال

تفضل الزراعة الآلية والحصاد الآلي وتجنّف البذور بعد حصادها في درجة ٤٥ م، وينتج الهكتار نحو ٢٥٠٠ - ٣٠٠٠ كغ بذوراً تصل نسبة الزيت فيها إلى نحو ٤٠-٥٠٪.

أهم الآفات

يصيب عفن السكليروتينا والعفن

يزرع المحصول بكثافة قدرها ٦٠٠٠٠ - ٧٠٠٠٠ نبات/هكتار أي ما يعادل ٤-٦ كغ بذور، وعلى مسافة قدرها ٥٠ - ٦٠ سم بين النباتات وعلى عمق ٥ سم، ويجب معالجة البذور قبل زراعتها لمواجهة مرض غياب البادرات (La fonte de semis).

مراجع للاستزادة:

- حامد كيال، محمود صوبح، يوسف نم، المحاصيل الصناعية (منشورات جامعة دمشق ١٩٩٨)
- منظمة الأغذية والزراعة - النشرة الإحصائية ٢٠٠٢، المجلد الثالث.
- C.MOULE. Plantes sarclées et diverses (tome III, la Maison Rustique, Paris, France 1972).
- Larousse Agricole: Librairie Larousse (Paris, France 1981).

الموضوعات ذات الصلة:

- أمراض النباتات - الحشرات - الزراعات (آفات -)
- الزيوت النباتية - الزيتيات

عبادان

الفارسية. وللأجزاء الساحلية من المدينة وظهيرها أهمية كبيرة من الوجهة الزراعية، حيث تستفيد الزراعة فيها من الحرارة العالية المقترنة بالرطوبة المرتفعة، ومن مياه الري في الصيف ومن اعتدال المناخ شتاءً، ويزرع في ظهير المدينة وظاهرها الأرز والقطن والشاي وقصب السكر والبرتقال والكرام والتفاح.

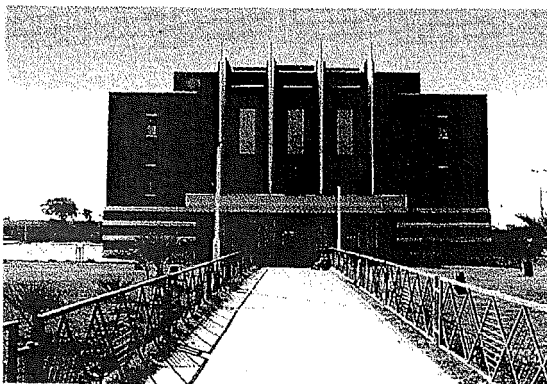
حققت صناعة البتروكيمياويات تقدماً كبيراً في عقدي الستينات والسبعينات؛ وتحوي المدينة على مصفاة كبيرة لتكرير البترول وتصفيته، انتهى العمل بها عام ١٩١٣م، وتعد هذه المصفاة من أكبر مصافي

يُرْكَبُ فيه إلى ناحية البحرين نحو بر العرب، وهو الأيمن، وفرع أيسر يُرْكَبُ فيه إلى سيراف وجنابة فارس، وعبادان في هذه الجزيرة التي بين النهرين، فيها مشاهد ورياضات، ثم اتسعت المدينة فأخذت حيزاً كبيراً على الضفة الشرقية من شط العرب، وترامت أطرافها شمالاً وشرقاً وجنوباً، ولاسيما بعد نشاط شركة النفط البريطانية الفارسية في السنوات الأولى من بداية القرن العشرين.

مناخ المدينة حار ورطب جداً، وتصل متوسطاتها الحرارية الشهرية إلى ٣٥ درجة مئوية، ويناهز عدد سكان المدينة الخمسمئة ألف نسمة، ويتكلم معظم سكانها اللغة العربية، إضافة إلى

عبادان مدينة ساحلية مهمة وميناء تجاري ونفطي كبير، تقع في الطرف الجنوبي الغربي من إيران، على جزيرة عبادان بدلتا شط العرب، وعلى الجهة الشرقية لهذا الشط في منطقة سهلية رملية، وتحيط بها السبخا ووحدات النخيل، وإلى الشمال من عبادان تقع مدينة خرم شهر، وتبلغ مساحة المدينة مع ظهيرها التابع لها نحو ٢٧٩٦ كم^٢. وعبادان مدينة إيرانية قديمة، وسميت بهذا الاسم نسبة إلى عبادة بن الحصين من أتباع الحجاج بن يوسف الثقفي، وهو أول من رابط بها، (والألف والنون بالفارسية تضاف للدلالة على الصفة أو النسبة).

عبادان في الأصل جزيرة بين فرعين متشعبين من دجلة والفرات (شط العرب) تسمى بجزيرة عبادان، فرع

مشفى مدينة عبادان

20 MAYIS 2008

MADE YAVIN AMERIKALI
SOURA GELI
TANHAN

مهرکیان، جعفر

۲۸۷۷- «مسجد رانگونی‌ها در

آبادان». مجموعه مقالات همایش

معماری مسجد: گذشته، حال، آینده،

جلد اول (شماره ۲۸۳۴)، ص ۶۱۳-۶۲۲ فارسی، کتابنامه:

۶۳۰-۶۳۲ مصوره، طرح: ۶۱۴

محل نگهداری: کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران (قم)

کد یارسان: G2۰۸۱۱

Abadan

مساجد آبادان

① به توصیف ویژگی‌های معماری مسجد

رانگونی‌ها (زانگونی‌ها) در آبادان پرداخته است.

مسجد رانگونی‌های آبادان که اکنون در پاسگاه مرزی

واقع شده است دارای ویژگیهای معماری شبیه قاره

هند می‌باشد. این مسجد از دو بخش فضای سرپوشیده

مشرق بر حیاط و حیاط دارای ایوانهای کوتاه آجری

تشکیل شده است. در تزئین نمای بیرونی مسجد از

نگارمایه‌های رنگین گل و گیاه برجسته و نوبی‌کندها بر

زمینه سیمانی یکدست استفاده شده است. دیوارها و

سقف شبستان در داخل مسجد همچون رشته‌ای پیوسته از

تاق‌نماهای جناقی برجسته‌کاری شده‌اند و چند رشته

ایزارکاری گلچین گیاهی و نوار پهن پیوسته‌ای از گل

و بسته با گلبرگ‌های میان ترصیع شده را دربردارند.

محراب زیبای این شبستان با داشتن فرورفتگی و تاق

نیمه دایره و گودی رو به قبله به همراه تزیینات سیمان‌بری،

نوع خاصی از معماری را به نمایش می‌گذارد. در ادامه،

به موضوعاتی نظیر کاربرد اولیه مسجد، جنگ عراق و

تخریب بنا و خواستگاه هنرهای به کار رفته در بنا و معماری آن پرداخته شده است.

baki Gölpınarlı. *Tasavvuftan dilimize geçen deyimler ve atasözleri*, İstanbul, 1977, pp. 1-3). The Turkish ‘*abā*’, generally made out of heavy wool, was also worn by the poor, particularly in winter; when the weather began to turn cold, it would be said, “now is the time to get out the ‘*abā*’.” Although there was then an association of the ‘*abā*’ with poverty, spiritual or actual, those of prosperous standing but darvish-like disposition would also on occasion wear ‘*abā*’s. In the early part of the 17th century, the wearing of the ‘*abā*’ even became the fashion of Ottoman high society, when the minister Abaza Mehmet Paşa (d. 1634) suddenly abandoned his elegant and immaculate dress for an ‘*abā*’; he was imitated even by Sultan Murad IV.

The ‘*abā*’ makers of İstanbul used to have their own market as late as the end of the 19th century; although the market no longer stands, memory of it is preserved in the name, Abacılar Caddesi, a street near Zindankapısı. (See Reşad Ekrem Koçu, *İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul, 1958, I, pp. 1-2; idem, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Ankara, 1967, pp. 7-8).

Bibliography: Given in the text.

(H. ALGAR)

ABAD, Arabic theological term meaning “eternity *a parte post*” (already in early Mu’tazilite theology); it corresponds to Greek *ateleton*. It sometimes also serves as a general term for unlimited time (*dahr*). *Abad* and its opposing term, *azal* (“eternity *a parte ante*”) represent different aspects of *qadam*, “eternity.” A suggested derivation is from the Middle Persian **a-pād*, “without foot (i.e., without end).” For a surmise on the Iranian origin of *azal*, see Monnot in bibliography. See also Asar.

Bibliography: S. van den Bergh in *IE²* I, p. 2, with further references. G. Monnot, *Penseurs musulmans et religions iraniennes*, Paris, 1974, p. 152, n. 6.

(J. VAN ESS)

ĀBĀDA. 1. The name of a small town in northern Fārs province, lying to the northeast of the *chaîne magistrale* of the Zagros at an altitude of 2,011 m/6,200 ft in 52°40' east longitude and 31°11' north latitude. It is on the easterly (formerly the winter, now the all-weather) main Isfahan-Shiraz highway, 204 km from the former and 280 km from the latter city. A branch road from this highway, leaving it at Abarqūh, connects Ābāda with Yazd. In earlier times, the town was sometimes called Ābāda-ye Eqlid to distinguish it from the more southerly Ābāda-ye Tašk (see 2, below); in the *Hodūd al-‘ālam* (tr. Minorsky, p. 129; cf. p. 380) Eqlid is described as a town in the mountain zone and is called Kelid (perhaps from *kehd*, “key,” implying that the town was the key to Fārs by the route approaching it from the north). In the early 6th/12th century, Ebn al-Balkī, followed two centuries later by Hamdallah

Mostawfī, mentions that Ābāda-ye Eqlid and other places of the district belonged to the *sardsir* or cold regions of Persia and that cereals were grown there but not fruit (Ebn al-Balkī, p. 123, and tr. in *JRAS* 1912, pp. 21-22; Mostawfī, *Nozhat al-qolūb*, text, p. 125, tr., p. 123).

Ābāda has played virtually no part on the wider stage of Persian history. When the English scholar E. G. Browne passed through it in 1888, he was impressed by the pleasant orchards and gardens; it served as a telegraph station and had a significant community of Baha'is (*A Year Amongst the Persians*, Cambridge, 1926, pp. 253-54). At present the town forms the northernmost district (*šahrestān*) of Fārs. The province of Isfahan lies to the north; that of Yazd is on the north and east. Shiraz district is to the south and the west, and Behbehān district also lies to the west. The territory of Ābāda is drained by the rivers of Izadkāst, Šadkām, Kor, and Bavvānāt. In the 1345 Š./1966 census, the district had a population of 137,941 (mostly sedentary). The people are largely Shi'ite and Persian-speaking, but some speakers of Lori and Turkish are found on the fringes of the Bakhtiāri country. The population of the town itself was 15,888 in 1966 and 23,383 in 1355 Š./1976. The district also includes the towns of Eqlid, Abarqūh, and Šogād (qq.v.). Local agricultural products (cultivated largely by means of *qanāt* irrigation) include wheat, oats, cotton, sesame, castor oil, leeks, and fruits and nuts. Notable handicrafts are wood-carving and carpet and rug weaving.

Bibliography: See also Fasā'ī, *Fārsnāma*, p. 168. Le Strange, *Lands*, pp. 282, 284. Kayhān. *Joğrāfiā* II, p. 223. Razmārā, *Farhang* VII, p. 2.

2. A medieval town near the northern shore of Lake Baktegān in Fārs (thus to the south of Ābāda-ye Eqlid). It was also known as Qarya ‘Abd-al-Rahmān in medieval times and subsequently as Ābāda-ye Tašk. Situated on the Eštākr-Sirjān summer road, it was of considerable importance in the early Islamic period. The *Hodūd al-‘ālam* describes it as a caravan stage in the general region between Eštākr and Kermān (tr. Minorsky, p. 129). According to the medieval geographers, it had a strong citadel and fine houses, with large cisterns for storing an intermittent water supply. Grain and grapes were grown, and Mostawfī recorded its revenue as 25,500 dinars (*Nozhat al-qolūb*, text, p. 123, tr., p. 121).

Bibliography: See also Ebn al-Balkī, p. 129; tr. in *JRAS* 1912, p. 30. Fasā'ī, *Fārsnāma*, p. 170. Le Strange, *Lands*, p. 279. Schwarz, *Iran*, p. 23.

(C. E. BOSWORTH)

ĀBĀDĀN, island and city in the *ostān* (province) of Kūzestān at the head of the Persian Gulf.

i. *History*.

ii. *The modern city*.

i. HISTORY

In medieval sources, and up to the present century, the name of the island always occurs in the

E I r

I. c. (s. 1), s. 51-52, 1982

Jemal H. H. H.

دائرة المعارف بزرگ اسلامی

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

29.09.1989

جلد

اول

Abadan (ع-آ)

تهران، ۱۳۶۷

1989

خرمشهر، از مسرق به حور موسی، از جنوب به ابهای حبیج فارس و از مغرب به اروند رود محدود می‌گردد. این شهرستان شامل شهر آبادان، پنج دهستان سلاخی (زیناوند)، منبوحی (مینوبار)، نصار، مَعْرَه (نواباد)، بهمنشیر، و دو بخش مرکزی و اروند کنار است. کشاورزی آبادان به علت شوری و نامساعد بودن خاک رشد نیافته است. درجه شوری خاک نسبت به گذشته کاهش یافته، ولی هنوز برای کشت

آبادان، جزیره، شهرستان و شهری در شمال غربی خلیج فارس و جزئی از استان خوزستان.

وجه تسمیه: نام آبادان تا پیش از ۱۳۱۴ ش که به پیشنهاد فرهنگستان ایران و تصویب دولت، تلفظ و رسم الخط امروزی را پیدا کرد، به شکل عبادان خوانده و نوشته می‌شد. همه مورخان و جغرافی نویسان اسلامی که در گذشته یادی از این ناحیه ایران کرده‌اند، همین تلفظ و رسم الخط را به کار برده‌اند. آنان، عبادان را هم برده یا شهر آبادان اطلاق کرده‌اند، هم بر خود جزیره. دانسته نیست که استعمال این نام از نوع اطلاق جزء بر کل بوده است یا برعکس. در وجه نامگذاری آبادان، که بطلمیوس آن را جزو اقلیم سوم (به گفته جغرافی نویسان قدیم، اقلیم حار) دانسته (یاقوت، ۷۴/۴)، چند قول آمده است: بلاذری (د ۲۷۹ق/۸۹۲م) آن را منسوب به عباد بن حُصَین الحِطَی از ملازمان حجاج بن یوسف ثقفی (د ۹۵ق/۷۱۴م) و معاصر عبدالملک بن مروان (د ۸۶ق/۷۰۵م) می‌داند (ص ۱۲۴). برخی را عقیده بر این است که عبادان توسط مردی مقدس به نام عباد در سده ۲ یا ۳ ق ۹ یا ۸ م بنیاد شده و مردم بصره، یا به گفته احمد مقدسی «مردم پیرامون بصره که همگی عجم هستند» (ص ۶۱۶)، پسوند نسبت «ان» را به نام او افزوده و به این ترتیب نام شخص را به نام جای بدل کرده‌اند. بهرام فره‌وشی ضمن رد این قبیل نامگذاریها، معتقد است که شکل قدیمی نام این نقطه از ایران اپاتان، مرکب از سه جزء ا (آب)، پات (از ریشه پاییدن) و ان (پسوند نسبت) و جمعاً به معنای «جایی است که در آنجا از آب دریا و رود پاسبانی می‌کنند» (ص ۸۶). این نظر به دو لحاظ معقول می‌نماید. نخست آنکه بطلمیوس، معروف به پدر جغرافیا، در سده ۲ م، و ماریسیان جغرافی دان سده ۴ م، به ترتیب نامهای آبفانا و آبفادانا را برای آبادان به کار برده‌اند که در تلفظ چندان بی‌شبهت یا کلمه آبادان نیست و این

ناطوران در چارطاقهایی بر فراز آنها آمدوشد کشتیها و دزدان دریایی را می‌بایندند. شب هنگام بر بالای این مناره‌ها آتش یا چراغ برمی‌افروختند تا کشتیها را از نزدیک شدن به آبهای تنگ باز دارند (ناصر خسرو، ۱۳۴، ۱۳۵؛ اصطخری، ۳۴، ۳۶).

جزیره آبادان: جزیره‌ای است در شمال غربی خلیج فارس که شهر آبادان در آن واقع شده است و خود جزئی از شهرستان آبادان است. از شمال به رود کارون، از مشرق به رود بهمنشیر، از جنوب به خلیج فارس و از مغرب به اروند رود محدود است. درازای آن ۶۴ کم، پهنای آن بین ۲۰ تا ۳ کم و ارتفاع بالاترین نقطه آن ۳ متر از سطح دریاست. جزیره آبادان از رسوبات دلتایی رودهای کارون، دجله، فرات و شعبه‌های متعدد این رودها از قبیل کرخه و گرگر تشکیل شده است. این جزیره دارای زمینهای هموار و عاری از تپه و برآمدگی و غالباً شوره‌زار است.

اینکه آبادان زمانی احتمالاً شبه جزیره بوده سخنی است که می‌توان پذیرفت، لیکن این عقیده نیز که در نتیجه حفر نهر حَفَّار (یا قَم عَضُدی) به فرمان عضدالدوله دیلمی (۳۲۴ - ۳۷۲ق/۹۳۶ - ۹۸۲م)، «شبه جزیره آبادان به صورت جزیره درآمده» جای تأمل است، زیرا قرن‌ها پیش از عضدالدوله، چندین جغرافی‌دان یونانی و از آن میان فیلوس تورگیوس^۱ در سده ۴ م، از آبادان به عنوان جزیره‌ای یاد می‌کنند که میان دو رود محصور بوده است. احمد مقدسی هم آبادان را «شهری در محاصره دریا» توصیف کرده است (۱۶۳/۱). ناصر خسرو (د ۴۸۱ق/۱۰۸۸م) می‌گوید: «عبادان برکنار دریا نهاده است چون جزیره‌ای که شط آنجا دو شاخ شده است، چنانکه از هیچ جانب به عبادان نتوان شد الا به آب گذر کنند» (ص ۱۳۴). مسعودی (د ۳۴۶ق/۹۵۷م) در ذکر حدود نواحی سواد (عراق) می‌نویسد: «حد آن از سوی مشرق جزیره‌ای است که به دریای پارسی پیوسته و به میانرودان معروف است» (ص ۳۵). یاقوت حموی (د ۶۲۶ق/۱۲۲۹م) می‌گوید: «ایرانیان آن را میانرودان نامند، زیرا در میان دو رود جای گرفته است» (۷۴/۴). جایی با چنین ویژگیها، بیش‌تر بیانگر جزیره است تا شبه جزیره. شاید هم آبادان امروز در گذشته دور اندک پیوندی با خشکی داشته است. این گفته ابوالفداء (۷۲۲ق/۱۳۳۲م) «آبادان بر

1. Opātān (o-pāt-ān) 2. apphānō 3. apphādānō 4. Philostorgius

Great Islamic Encyclopedia, v. 20-24, Tehran (1989)
Dائرة المعارف بزرگ اسلامی

herds of sheep and camels on the plains and mountains. The tribes that bring their herds to Ābādah for grazing include some branches of the Arab Bāšīrī tribe (*FJAKI*, 82/1, 2). The population of the district of Ābādah is estimated at 111,220 individuals according to the public census carried out in Ābān 1375 Sh./November 1996. The district of Ābādah lies along the highway that runs between Iṣfahān and Shīrāz and then Shīrāz and Yazd.

BIBLIOGRAPHY

Dā'ira-yi Jughrāfiyā'ī-yi Sitād-i Artīsh, '*Ustān-i haftum Fārs*', *FJI* (Tehran, 1330 Sh./1951); Farmāndārī-yi Ābādah, *Guzārīsh-i wad' jugh-rāfiyā'ī-yi Ābādah* (unpublished, Mihr 1364 Sh./September 1985); *FJAKI*, 'Ābādah' (Tehran, 1372 Sh./1993), vol. 82, pp. 1-6; *FJKK*, 'Ābādah' (Tehran, 1379 Sh./2000), vol. 3, p. 229; *Gītā-shīnāsī*, *Naqsha-yi taqsimāt-i kishwarī* (Tehran, 1377 Sh./1998); *Hudūd al-'ālam*, ed. Manūchīhr Sutūdah (Tehran, 1362/1983); *ibid*, trans., V. Minorsky (London, 1937); Ibn al-Balkhī, *Fārs-nāmah*, ed. Guy Le Strange and R. A. Nicholson (Cambridge, 1921); Ja'farī, 'Abbās, *Dā'irat al-ma'ārif-i jughrāfiyā'ī-yi Irān* (Tehran, 1376 Sh./1997); *idem*, *Rūdhā wa rūd-nāmah-yi Irān* (Tehran, 1376/1997); Mustawfī, Ḥamd Allāh, *Nuzhat al-qulūb*, ed. Guy Le Strange (Leiden, 1913); Nāmī Iṣfahānī, Muḥammad Ṣādiq, *Tārīkh-i gītī-gushā*, ed. Sa'īd Nafīsī (Tehran, 1363 Sh./1984); *NSDDTK* (Tehran, 1379 Sh./2000); Pāpuli Yazdī, Muḥammad Ḥusayn, *Farhang-i ābādīhā wa makānhā-yi madh-habī-yi kishwar* (Mashhad, 1367 Sh./1988); Shīrwānī, Zayn al-'Ābidīn, *Bustān al-siyāḥa* (Iṣfahān, 1342/1924); Statistical Centre of Iran, *Sarshumārī-yi 'umūmī-yi nufūs wa maskan-1375 Sh.*, '*Natāyij-i tafsīlī-yi ustān-i Fārs*' (Tehran, 1376 Sh./1997); Sykes, Percy, *A History of Persia* (London, 1930).

MOHAMMAD HASSAN GANJI
TR. HASSAN LAHOUTI

Ābādān is the name of an island, a district (*shahristān*) and a city in south-west Khūzistān, the latter being a province (*ustān*) in south-west Iran.

ETYMOLOGY

Prior to the adoption of its present form, which was proposed by the Iranian Acad-

emy of Persian Language and Literature (*Farhangistān-i Irān*) and approved by the government in 1314 Sh./1935, this name was written and pronounced as "Abbādān". All former Muslim historians and geographers referred to this region using the earlier spelling and pronunciation. They used 'Abbādān both for the town or village and even for the island. It is not known whether the island received its name from the town or village or vice versa. There are some reports about the naming of Ābādān which, according to Ptolemy, lay in the 'third clime' (*al-iqlīm al-hārr*, the hot clime, in the lexicon of the early geographers) (*Yāqūt*, 4/74). According to al-Balādhurī (pp. 512-514), it is associated with 'Abbād b. al-Ḥusayn al-Ḥabaṭī, a follower of al-Ḥajjāj b. Yūsuf al-Thaqafī (d. 95/714) and a contemporary of 'Abd al-Malik b. Marwān (d. 86/705). Some authorities believed that 'Abbādān was founded in the 2nd/8th or 3rd/9th centuries by a holy man called 'Abbād; then the people of Baṣra, or the people living around Baṣra, who according to al-Muqaddasī, were all non-Arabs (p. 413), added the suffix 'ān' to his name and transformed it into a place name. Rejecting these sorts of theories, Farah-washī (p. 87) believed that the ancient form of the name of this place in Iran was *Opātān* (*O-pāt-ān*) consisting of three words 'o' (water), 'pāt' (from the root 'pā': watch, guard) and 'ān' (suffix of association) which, taken together, mean 'a place where they keep watch over the waters of a sea or river' or simply a kind of coastguard station. This theory sounds plausible for two reasons: first of all, Ptolemy in the 2nd and Marcian in the 4th century CE used *apphānāo* or *apphādānāo* for Ābādān, two words whose pronunciations are not too dissimilar to Ābādān (de Planhol, 52) and it is possible that 'Abbādān was the Arabic rendition of *Opātān*. Secondly, the descriptions of Ābādān by early authors seem to agree with the literal meaning of *Opātān*. Al-Iṣṭakhrī (p. 34) and Ibn Ḥawqal (1/46-47) state that watchmen were stationed in

MADDE YAYIMI ANDIKTAN
SONRA GELEN BOKUMAN

07 01 2010

Abadan

17 OCAK 1994

919 ROBERTSON, A.J. The first Iranian oil crisis:
Abadan, 1951-1953. *Mashriq* (Manchester),
1979-1982 (1983) pp.37-55

GAOPE TATIRLAŞDIRYAS
GONRA BELEN BOKUMAR

11 OCAK 1994

0100016
RABHONN

1969. *Abadan and Southwestern Iran* / ed. by Ludwig W.
Adamec. - Graz : Akad. Druck- u. Verl.-Anst., 1989. - X,
789 S. : zahlr. Kt. - (Historical gazetteer of Iran ; 3)
ISBN 3-201-01468-0 16 B 1835-3

GAOPE TATIRLAŞDIRYAS
GONRA BELEN BOKUMAR